

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 6 frt.
Fél évre . . . 3 „
Negyed évre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

VERES JÓZSEF.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4 „
Negyed oldal . . . 2 „
Ennél kisebb . . . 1 „
Bélyeg külön 30 kr.

Glória Deo in excelsis!

Irtta: Sántha Károly.

Megnyilt a menynynek ajtaja,
S leszállt az Isten angyala
Az idők teljességiben,
S Betlehem fölött megpihen.
Kiért a szentek szive vágyban égett,
Kiről próféták mondtak jósigéket,
A kit epedve várt egész világ:
Elküldte Isten egyszülött Fiát,
Hogy minden népnek Megváltója lenne,
Kik hisznek és hiendők lesznek benne.

A régi épület, a mult,
Oszlopaiban megavult;
Le kell immár roskadnia,
Parancsol az Isten Fia.
Uj ég és uj föld áll elő,
Alapja léssen uj erő,
Melytől minden teremtetett:
A véghetetlen szeretet.

Heródes, karod mit mivel?
Fegyvered őt nem éri el.
Világ, keresztfát mért faragsz?
A Golgotán hajt uj tavaszt.
Néző s ti gyilkos elleni,
Mind, mind nem árhattok neki:
Nincs az igazság soha veszve,
Minden időt túlél az eszme.
Hol Róma rengeteg hatalma?
Isteneivel hol Korinth?
Hol Izrael szép birodalma?
Az Ur előtt leomla mind.
A hajnalcsillag fénye terjedez,
A földnek minden részén sűt napunk;
Szívünk örömmel érte gerjedez,

Kitől világot s meleget kapunk.
Ember, széttörve szolgáljardod,
Mi szép az Ur utjában' járnod,
Merre az ég kegyelme von,
Választva a jót szabadon.
S ha lábod megbotolna tán,
Nehéz uton, kemény tusán,
S hűnbánón öntöd könnyedet:
Angyalok örülnek veled.
Ha sirba szállnak kedvesid,
A hit még oda is besűt,
Gyógyul a seb, oszlik az éj
Ez egy kis szócskától: remélj!

Légy áldott szent karácsony éjszakája,
T általad lőn szép e földi pálya.
Oh szálljatok le újra, angyalok,
Dalotokon lelkem elandalog.
Dal szárnya a magasba felvisz,
Gloria Deo in excelsis!
S a földön itt, az ég alatt
Békesség és jóakarát!

Egyházak és állam-eszme.

A hol az evangélium tisztán és igazán tanítatik s a hol a szerint szentül és igazán élnek, — ott az Üdvözítő ezen mondásaként: „Keressétek mindenek előtt az Istennek országát és annak igazságát s mindenek megadatnak néktek” — igen ott minden egyéb dolog mellékes, mellékes akármi-féle né, s nevezett és akármi-féle fán termelt politika, s ha egyház-politika is.

A mi pedig az ezen politikák folyamányaként keletkezett törvényeket illeti, mi a mi Urunk Jé-

zusunk szellemében járunk, a ki ezt mondotta: „Nem azért jöttem, hogy a törvényt eltöröljem, hanem hogy azt betöltsem.“ Mi úgy élünk, a miképpen példa nekünk az apostol, a ki így szól: „Minden lélek a felsőbb hatalmasságnak engedelmes legyen, nem az engedelmisség okáért, hanem Istenéért. . .“

Ebből önkényt következik az, hogy az evangélikus egyház azon alapon állva, a mely egyszer vetetett, mely a Jézus Krisztus, sola sem jöhet összeütközésbe az állannak a lelkiismeret szabadságát biztosító törvényeivel s a haza alkotmányával, mely az említett törvények korlátai között társadalmilag jelentkező, látható egyház védbástyájául szolgál.

Evang. egyház tehát és hazafiatlanság: evang. hitlenség és államellenes törekvések: képtelenség; mert úgy az ev. egyház, mint a magyar állam jól felfogott érdekei nem ellenkezhetnek egymással.

Azért nem tehetjük azt, hogy lángoló hazaszeretetünk és egyházunkhoz való tántoríthatlan ragaszkodásunk felemelő tudatában ismételve s ha kell százszor is, vissza ne utasítsuk azt a szűkekltség és túlhajtott sovinizmus szülte, a mily igaztalan, ép oly vakmerő vádat, melyet református testvéreink nem egyszer fejünkhöz vágtak különösen akkor, mikor a prot. egyház államsegélyben leendő részesítéséről lévén szó az indítványoztatott általok, hogy ilyen segélyben csak hazafias egyház, — ez persze a református, — részesíttessék.

Mintha bizony csak az lehetne hazafias egyház, a mely grammatikailag is magyar? Mintha a hazafiság fogalmának meghatározásánál a nyelvkérdés játszhatná a főszerepet? Mintha nem lehetnének németül és tótul beszélők épen oly jó magyarok, mint magyarul beszélők jó magyarok? Mintha azok, a kiknek anyanyelve a magyar, már e o i p s o egytől-egyig mind tizenhárom próbás magyarok lennének, a sziveket és veséket vizsgáló Isten előtt? Mintha azért, mert egynémelyek az evang. egyházban nemzetiségi kérdést csinálnak s azt kihegyezve tolják előtérbe s arra, féltékenykedve nemzetiségi túlkapasokba csapnak át, — bárki is feljogosítva érezhetné magát arra, hogy az ilyen különben is elszigetelve álló részleges jelenségekből az egész egyház-egyetemre következtessen s az ilyen jelenségeket az egyetemes egyház symptomájául tünesse fel?

Evangélikus egyházunk mikor Isten országát terjeszti, akkor egyuttal a magyar hazának hű és

megbízható polgárokat és engedelmes alattvalókat nevel s legfőbb érdeme abban rejlik, hogy az evangélium fegyvereivel hadakozva a magyar állam-eszmének tesz szolgálatot azon hívei között, a kik az ultra-fajszeretet szellemétől vezéreltetve az egyházat annak hatalmi körébe vonni igyekeznek.

Hát tehetünk mi arról, hogy egyházunk fenntartásának és fejlesztésének munkájában a nyelvviszonyokat is tekintetbe kell vennünk; hogy az össze tartozás érzésének ápolását sokkal nehezebben, sokkal több hőles mérséklettel és tapintattal és sokkal több gondot igénylő óvatossággal munkálhatjuk, mint az egy nyelvű kalvinista egyház, mely velünk szemben az úgynevezett magyar hit-ét hánytorgatja és úgy tünteti fel magát, mint választott népét a magyarok Istenének. Hitvallásukat elnyetik a magyar állam-eszmével és terjesztik azt a hiedelmet, és tápot nyujtanak annak a balvélekedésnek, hogy reformátusnak lenni és magyarnak lenni egy és ugyanaz.

Ezzel ellentétben a katholicizmus az állam-eszmét absorbeálván, egyetemes jellegű dogmáival és tanaival eltakarja az államot, jogait az állam jogai fölé helyezi, törvényeinek az állam törvényeit alárendeli, úgyanynyira, hogy a dogmák, a pápai bullák s a lelketlen szabványok tömkelegéből, a hívők lelkiismeretére vert ezen rablánczaik közül csak alig-alig csillámlik fel egy-egy halvány fénye az állam-eszmének.

Ebben az eszme körben mozog a római egyház, lényegileg célja ma is az, a mi az ultramontantizmusé. Kolonics nemzetgyilkos politikája most is kísért: *Faciam Hungariam captivam, de inde mendicam, postremum Catholicam.*

Az állam szentesített törvényei ellen izgató hecckáplánok által vezetett katholicus nép-párt hódító hadjáratra készül s fanatizálva oly munkát végez, melylyel első sorban is a hazának árt, a mely, — mikor a haza és az egyház között kell választani, mellékes dolog; a fő a mindenható Isten dicsőségének ürügye alatt a római egyház hatalmi körének tágitása s a középkorban bitorolt világhatalmi befolyásának és tekintélyének megalapítása.

S a mennyiben az ezen cél felé való törekvésében a nemzet alkotmány- és törvénytisztelete megakadályozza a kath. egyházat: úgy a „pax“ kedvéért szegre akasztja elveit, várván azok megvalósítására az alkalmasabb időket; s a hol nem emelkedhetik fel az állam fölé, ott a pápa által

kimondott „tolerabitur“ jelszó árnyékában húzza meg magát.

S ha tekintetbe vesszük végre azt, hogy hazánkban a tisztán nemzetiségi alapokra fektetett görög egyházak a magyar állam-eszmével szemben elszigetelten álló felekezetek, melyek nemzetellenes tanok, elvek és irányok veteményes kertjeiül szolgálnak: úgy teljes önérzettel hangsúlyozhatjuk azt, hogy az evang. egyház a magyar állam-eszme megszilárdítására irányzott törekvésében nemcsak hogy nem maradt hátrább egyéb felekezeteknél, de sőt tekintve azt a sokszor túlságosan lelkiismeretes és túlszigoru bírálatot, melyet a nagy közönség szeme előtt semmit sem takargatva, — önmaga fölött gyakorol, úgyannyira, hogy nem várva be mások figyelmeztetését, a hazafiatlanság bűnének még a szálkáját is, — igaz, hogy ez sokszor csak képzelt száлка, — önkezünkkel tépjük ki, holott annak a bűnnek másutt még a gerendáját sem veszik észre, — bátran elmondhatjuk azt is, hogy evang. egyházunk oly nagy horderejű missiót teljesített eddigelé s fog teljesíteni a jövőben is, a melyhez hasonlót a nemzeti ügy szolgálatában semmiféle más felekezet sem teljesített.

THOMAY JÖZSEF.

Berzsényi Dániel az eklézsiában.

Egyháztörténeti vonatkozások a költő életéből.

Szombathelyen, hol a két evang. protestáns egyházfelekezet közös költségen épült fényes templomát augusztus havában szentelték fel, e hó 8-án Berzsényinek, evang. egyházunk eme nagy fiának ércszobrát leplezték le a megyei közigazgatás és az irodalom kitűnőségeinek jelenlétében.

Ha meggondoljuk, hogy Szombathelyen alig egy hónappal ezelőtt dr. Wlassics kultuszminiszterrel szemben a néppárt győzött s hogy akadnak r. kath. felekezeti tanárok, a kik szemében Arany János sem nagy ember azért, mert kálvinista: bizony örülnünk kell, ha a lutheránus Berzsényi Dánielnek Szombathelyen helyet adnak.

Távol legyen tőlünk, hogy Berzsényit csupa elfogultságból felekezeti embernek tegyük meg. Mint poéta és hazafi ugyancsak nem volt az. De már hogy a nemzet nagy énekesét evang. templomban keresztelték, evang. család, evang.

iskolák szellemét szívta magába és egyházunk jeleseinek nevéhez fűződik életsorsának annyi emléke: már e dolgok felemlítésével csak még sem vétkezünk. S bizony jól esik lelkünknek, hogy a klasszikus nagy költő, a magyar Horatius — egy a mi népünkben.

Berzsényi Dániel életéhez egyházi évkönyveink és emlékiratunk sok adatot szolgáltatnak.

Mindjárt a születése napját a nemes-dömölki matrikula szolgáltatja, mely a kereszteltek lajstromába a következőket mondja a nagyra termet csecsemőről: „1776. die maji. Daniel. Parentes ex Hetye: Perillustris Dominus Ludovicus Berzsényi et Perill. Domina Rosina Thulmon. Testes: Spectabilis Dominus Johannes Wittnyédy viduus, Perillustris Domina Rosina Enesey, relicta vidua Johannis Káldy; ego Gabriel Perlaky cum conthorali Katharina Ács.

Hivatalos stílusban azt mondhatnók: Berzsényinek már bölcsességénél, az első napon ott fungált az egyházkerületi ikerelnökség Wittnyédy János felügyelő és Perlaky Gábor superintendens, mint keresztzülők személyében.

Wittnyédy a híres muzsaji Wittnyédy Istvánnak, a Wesselényi-féle összeesküvésben oly nagy szerepet játszott soproni lutheránus főprokátornak az ivadéka. A kerületnek erélyes felügyelője 28 éven át 1781-ig. Berzsényi keresztelőkör már mint özvegy ember áll ott. Felesége, Unger Terézia asszony, Berzsényi Lajosék komaasszonya már 1772-ben elhalt Kemeny-Egerszegen. Haláláról egy ily czimű emlékfűzet tanuskodik: „Férjfiúi elmével bíró Asszonynak példája, mely néhai Unger Terézia asszonynak, Muzsai Wittnyédy János úr házastársának halotti eltakarittatása alkalmával gyenge poesissel előadatott a nemeskéri ev. gyülekezetben 1772.“

Perlaky Gábor superintendens ekkor n. dömölki lelkész volt s mint ilyen ő keresztelte és ő írta be Berzsényit az anyakönyvbe. Kedves élete társával, Ács Katalinnal osztozkodnak azon dicsőségben, hogy keresztzülői a nagy költőnek. Berzsényi szüleinek pedig egyházas érzületére mutat, hogy az egyháznak eme jeleiseivel állottak komasági viszonyban.

Az apa, Berzsényi Lajos tanult jogász ember, otthon Egyházas-Hetyén, a kemenesaljai kis faluban az ősi birtokon gazdálkodó. Tekintélyes férfiú az egyházkerületben is. Őseinek hagyományaira, nemességére sokat tartó. Fiával szem-

ben szigorú. Anyja Thulmon Rozina gyöngéd, érzékeny szívű nő, kinek sokszor kellett az apa szigorát enyhítenie.

A költő születéshelye, Egyházas-Hetye eredetileg Hegyes-Kis-Somló filiája. De 1731-ben N. Dömölk és N. Csoó artikularis helyeken kívül minden egyéb helyen eltöröltetvén Vas megyében az evang. istenítisztelet, Hetye is Dömölknek egyházi szolgálatával élt s így került Berzsényi Dániel neve a dömölki anyakönyvbe.

H. K. Somló mint anyaegyház 1783-ban újra feléled s a jeles Kiss Zsigmond, Németh Pál és Hrabovszky György lelkészek és Polgár István tanító (1784—1790) voltak azok, a kikkel a gyermek Berzsényi, midőn szüleivel templomba járt Kis-Somlóra, itt érintkezett. Polgár tanítóról az mondatik: „Emberül tanította számos gyermekeinket.“

Berzsényit különben édes apja tanította otthon. Nyilvános iskolába nem járt mind addig, míg 14 éves korában 1790-ben Sopronba nem került.

Azon idő tájban nem éppen örvendett legjobb hirnek a soproni gymnasium, a kerületi gyűléseken panaszok merülnek fel, hogy a tanárok nem tartanak kellő fegyelmet s az ifjúság magaviselete sokszoros kifogás alá esik. Maga az igazgató Wietoris Jonathán is gyenge, tanítása nem rendszeres.

Berzsényi könnyű felfogású, játszva tanul s különösen Horatiust szereti. De éppen oly eleven és rakoncátlan is. Sok bajt okoz tanárainak. Jó gymnasticus, jó tánczos. A soproni német lányoktól megtanulja ugyan Gessner, Salis és Mathisson nyelvét, de a német legényeket birkózás közben a vízbe dobálja.

A syntaxist elvégezve az 1794/5 tanév elején sajátkezűleg a 169. sorszám alatt írta nevé a rhetorok anyakönyvébe: „Daniel Berzsényi e Cottu Castrifer. Hetye venit ex scholis inferioribus.“ A tanulók ekkori szokása szerint ő is valami symbolumot írt a neve mellé, mi reá nézve igen jellemző: „Video meliora proboque, deteriora sequor.“

Berzsényi mint rhetor is a régi marad. Erős, makacs temperamentumán nem tud uralkodni. A tanárok kedvezőtlenül ítélnék róla. S mint ezt a költők életében már szinte megszoktuk, majd nem hogy egy kis szelidebb consilium abeundi lett a diákpálya vége, Wietoris igazgató azt

jegyzí neve mellé az anyakönyvbe: „1795 in Jul valedixit vel patvarista vel oconomus futurus. Mores non probavit.“

De Berzsényi hajthatatlan természete és apróbb csinyjei mellett is szigoruan erkölcsös, nemesen vallásos, erős indulatu ifjú maradt s ama hibáinak semmi közük az ifjú morális jelleméhez. *)

Enlítésre méltó, hogy Berzsényinek Sopronban töltött diákévei alatt alapította Kis János társaival a Magyar Társaság nevet viselő ifjúsági önképző kört, Berzsényi ennek nem volt tagja. Mert a társaság theologusokból és joghallgatókból alakulván, a szabályok értelmében Berzsényi mint rhetor még nem is volt felvehető. De kétségtelen, hogy az ifjúságnak ezen mozgalmá az irodalmi téren s különösen Kis Jánosnak itteni vezérszerepe Berzsényire is serkentőleg hatott.

Kazinczy különben az evang. iskoláknak s ezek közt a soproninak Kis Jánoshoz 1793-ban írt levelében elismeréssel adózik. Az evang. iskolák növendékeitől írja, kik „aesthesissal dicsekedhetnek“ legtöbbet vár irodalmunk kiművelésére. Míg a kath. iskolákban képzett ifjak a görögök és rómaiak classicusait „csak nyomorult chrestomathiából ismerik“, míg a ref. collegium növendékeit, mint őt is Vitringa, Vitsius, Rissenius olvasásával gyötrik: az evang. iskolák tanulói „városokban neveltetvén, muzsikát és valami kevés festést, s németül tudván, a német írók munkáinak ismeretségét tehetik magukévá, melyek nélkül haszontalan igyekszik valaki hazai literaturánkat boldogítani.“ *)

Berzsényi atyja szakasztott olyan természet volt, mint az édes fia. Azért otthon nem is jól fértek meg egymás mellett. A költő önálló tűzhely után vágyik. Dukai Takács Ferencnek leányát, az alig 14 éves Zsuzsannát szemeli ki életépárjául. Ipa a h. k. somlói egyházközségnek volt érdemes inspectora s mint ilyen sokszor járt Sopronba fiatal tanítókért, mert a változások akkor is gyakoriak voltak.

Az esküvő H. K. Somlón, Duka anyaegyházában történt 1799. máj. 22-én, a mikor itt Hrabovszky György, a jeles egyháztörténet író volt a lelkész. A fiatal párt az esküvő után

*) Váczy J. Berzsényi D. életrajza 1895. 27. l.

*) Váczy J. i. m. 35. l.

a kissomlói árvaház növendékei nászversekkel üdvözlik.

H. K. Somlón, a kemenesaljai kis faluban árvaház egy századdal ezelőtt! Hogy értsük ezt? Itt a jeles Hrabovszky keze munkájára ismerünk, a ki már előbb Várpalotán is alapított árvaházat, a midőn 1795-ben K. Somlóra hívták, csak azon feltétellel jött el, ha a várpalotai árvaház mintájára Kis-Somlón is alapítanak ilyent. Meg is lett. Franckenak hitével és fáradhatlan buzgalomával fogott a munkához. S előlegesen megállapított tervszerint; míg ő K. Somlón volt, fenn is tudta azt tartani. Egy öreg asszony volt az árvák gondozója, az iskolában pedig a jeles Simon József tanította őket.

Az a józanabb irányú magyar pietizmus, melyet a század első felében itt a dunántúli kerületben Bárány György, Vásonyi Márton, Szabó János képviseltek, a század végén a Hrabovszky által alapított két árvaházban mutatta meg nemes eszményeinek utolsó szép tanújeleit. De nálunk nem volt hosszú életű az intézmény. A kor még nem volt eléggé érett. Magyar népünk nem értette meg a kegyes, emberbaráti célt, megrestült az áldozatokban is és lett az árvaházból néhány év múlva — istálló.

Az árvaház jövedelmének gyarapítására, jó Hrabovszkynek azt a módot is felhasználta, hogy szüretkor, ünnepek és esküvők alkalmával az árvákat köszöntő versekkel küldötte a jobb házakhoz, melyeket a szent ügy nevében megadóztatott. Így szerepelnek ott az árvaházi gyermekek Berzsényi esküvőjén is.

Berzsényi mint új házas Kővágó-Eörsön találkozott Kis Jánossal, ki ekkor itt lelkész volt. Emlékezéseiben ezt jegyzi meg Kis e találkozásról: „Berzsényi Dániel új házas korában jött szép fiatal feleségével, ennek a Balaton partján fekvő szőlőjét akarván megnézni. Ámbár csak nem egy egész napot töltött velem, még sem vetett legkevesebbet is észre, hogy benne tudomány vagy éppen lángész lakik.“ *)

Tegyük ide mindjárt, hogy Angyal Dávid, egy újabbkori jeles historikus mit mond Kis János pöspökünkről: „Evangeliumi jóságában, naiv bölcsességében, szeretetre méltó ügyetlenségeiben szakasztott mása Wakefield lelkészének.“ **)

*) Kis J. sup. emlékezései II. kiadás 1890. 237. l.

**) Angyal D. Berzsényi D. Külön lenyomat a Figyelő 1879. évf. 9. l.

És ha Kis valami igazságtalanságot mondott Berzsényi ellen, ezzel meg van boszulva.

(Folytatása köv.)

Képek a multból.

Az 1860. évi gömöri esperességi gyűlés esemény számba ment; az ugyanazon évben, ősszel Miskolczon megtartott és ülésezett tiszai egyházkerületi közgyűlés, érdekes voltánál fogva a honi protestáns egyház történelmének szintén mindenha egyik kiváló mozzanatát fogja képezni.

Ezen gyűlésnek ugyanis két kimagasló tárgya és célja volt; egyik a kerületben nemzetiségek, főleg a tótok kibékítése, másik a patens elleni küzdelem két volt mátyásfalvi mátyásfalvi Edének és Máday Károlynak, fényes hivatalukba iktatása. Alólirottnak, mint akkoron gömöri főesperesnek, mind a két irányban elég fontos szerep jutott.

Az egyházkerület tót ajku lelkészének egyrésze még mindig gyászolta a pátenst, ezeknek konczot kellett dobni egy tót templomi beszédnek is Miskolczon elmondása által. — Miskolczon! Annyi kálvinista és róm. kath. magyar hallgató előtt, tót beszéd! Ki hallott ilyet, ki fog erre vállalkozni? Én sem akartam, háromszor is megköszöntem a kiváló megtiszteltetést, de végre is Szontágh Lajos kerületi felügyelő azon kijelentésére, hogy más nincs, a ki mind a két irányban létező népszerűsége és jó hírnevénél fogva erre alkalmas volna, — engednem kellett. De ki voltam téve azon kudarcznak, hogy a templomi közönség nagyrésze ott hágy majd a faképnél és meglesz a botrány és a bűnbak én leszek. Ez ellen tenni kellett valamit. Így történt, hogy az utolsó percekben arra a gondolatra jöttem, hogy a lehető legrövidebb bevezetés után, a dolgot egyszerűre magyarra fordítani és elmondva tartandó beszédem alapigéjét és tartalmát, a közönséget arra kérem fel, hogy már most hallgassa meg keresztyéni béketűréssel rövid tót beszédemet is. Ez hatott s később aztán Székács, az ország papja, mint oktató püspök, nékem szerencsét kívánt a sikerült fogáshoz és mint mondá eredeti ötlethez.

Ezen gyűlés alatt történt, hogy este, a miskolci ifjúság megmaecskazenézte a szintén ott jelen volt nyiregyházi patentális papot Jeszenszky Lászlót. Ugyancsak akkor a nagy, országra szóló közehédnél, a világi urak — főleg egy róm. kath. mágnás, — hogy az ő saját szavaikkal éljek „kiugrasztották a bokorból a nyulat“ — az akkor még konfiskaltan lévő magyar alkotmányt — mely nyúl, néhány év múlva a bokorból csakugyan szerencsésen ki is ugrott.

Midőn Ő felsége az ismeretes patenst, a mint akkor mondtuk „visszavonta“ — az egyházak siettek autonom jogaikkal élve, újra szervezkedni. Még a gömörmegei gyülekezetek is egymásután tértek vissza az önkormányzathoz. — Itt azonban mégis az az anomalia esett, hogy az egyházmegeinek több éven át mégis mintegy két esperes volt: egyik az autonom, a tényleges, másik a pátenstéle, a névleges — amennyiben ez (T. S.) a patens életbe léptekor, a kormány által számára folyósított esperesi díjat (300 frt) még éveken át kiutalványozva élvezte.

A fentemlitett egyházkerületi gyűlés idejében, az egész tiszai egyházkerületben, már csak Nyiregyháza egy maga volt az, a hol két pappal még két, vagy inkább egy ketté szakadt egyház állott fenn. Erről tehát tenni és oda kellett hatni, hogy a gyűlésen már Nyiregyháza is, mint tisztán autonom egyház jelenjen meg, mert feltűnő dolog lett volna, ha ezen gyűlésben, hol az új autonom elnökség (Zsedényi és Mádai) hivatalába volt iktatandó, épen a kerület legnagyobb egyháza kivételt alkotott volna.

Az egyházkerületnek akkor még működő felügyelője Zabari Szontágh Lajos tehát értekezletet hívott egybe, melyből ő és én, mint gömöri esperes kiküldettünk Nyiregyházára, ott a dolgok állását megvizsgálni és lehetőleg rendezni is.

Ezen hivatalos utamat egy ritka eset teszi örökké felejthetlenné, melyet az utókor számára e lapokon megírni, megörökíteni, kedves és elengedhetlen feladatommak ismerem. — Hadd lássák a mi mostani világi uraink, hogy kik és mik voltak apáik hit és abból kifolyó egyházszeretet dolgában még ezelőtt 30—40 évvel is. Csekélységnek látszó dolog, de mégis nagyon jellemző.

• Fentemlitett küldött-társammal Nyiregyházára mentünkben Miskolczon háltunk meg a „Koronában“, reggel utunkat folytatandók. Ugyanazon szobában háltunk. Reggel, felkelés után, útítársam

egy kicsi könyvet vett elő, azzal oda állott az ablakhoz, és abból öt-hat perczig olvasni látszott. aztán a könyvecskét az ablakpárkányára téve, kiment. Engem bántott a kíváncsiság, hogy mi lehetett az a kora reggeli olvasmány és oda lépve az ablakhoz, benéztem a könyvecskébe, hát a könyvecske mi volt? Ime zsebkönyvecske volt az, nyájas olvasó, a 60 éves egyházkerületi felügyelő úti imakönyve Hajoljunk meg e név előtt ma is, — sokat köszön e névnek a mi egyházunk ma is, főleg Gömörben, Nógrádban, Szepesben, de az egyetemen is. Sok-sok Szontághot az egyháznak, hasonlót néhai Szontágh Lajoshoz és öcséséhez Imréhez, a kiknek neve és emléke legyen áldott mindenkoron.

Ily szívvel és lélekkel és istenbe vetett bizalommal utaztunk aztán Nyiregyházára.

Egyházaink között aligha nem Nyiregyháza volt az, a hol a patens könnyen végzetessé válhatott volna, ha felette őrt nem áll az isteni gondviselés.

Nyiregyházán oda kellett hatnunk, hogy az egyház szakítva a patenssel, a ker. gyűlésen, már mint ismét tisztán autonom alapon álló legyen képviselve.

A feladat nem volt könnyű, mert Nyiregyházán a két párt még mindig erős hadilábon állott. A nagy többség az egyik lelkészszel (J. L.) a patens mellett, a kisebbség a másikkal (E. M.) a patens ellen, a s. lelkész pedig majd erre, majd arra, a mint a szél fújt.

Délben érkeztünk oda és az egyházkerületi tanítóképezdében, mint nem érdekelt helyen, szálltunk meg. A délutáni órákban a felekkel külön-külön értekeztünk, a pártokkali együttes tanácskozást a következő nap reggeli óráira tűztük ki. Reggel arról értesültünk, hogy a s. lelkész, a ki este még a patent pártoló lelkésznel lakott, — éjjel onnan a másik lelkészhez menekült, mit mi kedvező előjelnek tekintettünk, a sülyedő hajót elhagyó patkányra gondolva.

Ezen időben az egyházi hatalom még teljesen a nagy többség kezében volt, mely csaknem az egész népből és néhány iparosból állott, élén az egyik lelkészszel és a még később is az egyházban nagy szerepet vitt M—o József — százholdas, gyermektelen, nagyszáju gazda felügyelővel; — a még akkor csekély számú értelmiség az iparos osztálylyal képezte a kisebbséget, oda

dobta a gyepőt a többségnek, — csaknem vezető nélkül állva a küzdőterén.

A gyűlés napján a két tábor külön-külön gyűlvén össze, a gyűlésben megbízottjai által képviseltette magát. A két lelkész az elnökség oldalán jobbra és balra foglalt helyet. Az autonóm részhez intézett azon kérdéseinkre, hogy mi módon vélné a szakadást alaposan megszüntethetőnek: a határozott válasz az volt, miszerint csak úgy, ha a pátenst pártoló lelkész végleg lemondana és az egyházból eltávozván, még annak közelében sem laknék többé. Az érdekelt lelkész lemondását oly feltétel alatt helyezte kilátásba, ha egyszersmindenkorra négyezer frtot kapna az egyháztól: — ám a pátenstes többség ehhez csak akkor járult, ha a másik pap is lemond, a mit az is megtenni ígért két ezer frt végkielégítés mellett. És ezen az alapon a kölcsönös alku aztán csakugyan megis kötött és a nagy egyház több hónapon át csaknem egészen lelkészi gondozás nélkül maradt. Később kiderült, hogy az autonóm lelkész ezen áldozat meghozatalára csak akkor vállalkozott, midőn kéz alatt pártjának azon biztatását vette, hogy majd újra meg fog választatni és állomásába visszahelyeztetni.

Az egyház pénztára két gondnok és tizenhat pénzszedő mellett teljesen üres lévén — a két távozó pap kielégíthetéséhez szükséges összeget a kassai takarékpénztárból volt kénytelen kölcsön venni.

A patentalis lelkész a kormánytól — pro fidelibus serviciis — előnyös földbérletet kapott Csongrádmegyében, de mely aztán halálát okozta, mert a tanyára behordott és kazlakba rakott termését gonosz kéz meggyújtotta és az erős férfiú, a tűz megfékezése közben annyira megerőltette magát, hogy abba csakhamar bele is halt.

De sorsát, mintha megérdemelte volna, mert bár szerződésileg kötelezte magát, többé lábát Nyiregyházára be nem tenni és tőle tíz mértföldre távol lakni, még is megtette azt, hogy híveit levelek által folyton izgatta, sőt, mint állítják a városban titokban többször személyesen is megjelent.

BARTHOLOMEIDESZ JÁNOS,
nyiregyházi lelkész

A néppárt felirata hallgat az egyházpolitikai törvények reviziojáról, s az iskolai és egyházi ügyekre nézve csak ennyit mond: „Felséged a közoktatásügy előmozdítása s a tanár- és tanítóképzés érdekében üdvös intézkedéseket kegyeskedett kilátásba helyezni a tanítás eredményeinek fokozása céljából. Felségednek ezen apostoli és atyáskodó gondoskodása remélnünk engedi, hogy ebben a hitközöny és egyházellenes irány, melyet a hatóságok és bíróságok vajmi gyakran elégtelen vagy teljesen is nélkülözött védelme amugy sem képes fékezni — meg fog előzteni. Felségednek az egyház és felekezetek iránti, a hitközönnyt ellensúlyozó gondoskodása remélnünk engedi, hogy a katolikus egyház sérelmeinek orvoslásával hazánk ősi s legelterjedtebb vallásának küzdelmes helyzete véget ér.“

Érdekes határozatok. Az egyházpolitikai helyzetben nagy érdekléssel bírnak a szegedi r. k. kerületnek alábbi határozatai, melyekkel a polgári házasság okozta nagy lelki károkat kívánják ellensúlyozni. 1. Mindenekelőtt maguk a plébánosok tartásuk kötelességüknek évenként többször a házasság szentségi mivoltáról beszédet tartani, melyben fejtsék ki az egyház tanítását a házasságról, a vegyes házasságokról stb. — Ismertessék meg a híveket az egyházi büntetésekkel, melyeket az egyház törvényeinek megvetésével magokra vonnak. 2. A kiszabott egyházi büntetéseket adandó alkalommal szigorúan alkalmazzák. — E cél elérésére azon indítványt teszem, hogy minden az egyház előtt is házasságot kötött párnak mindjárt az esküvés alkalmával adjunk igazolványt a megkötött házasságról, melyet akkor, ha mint keresztszülők gyermeket keresztelnek, kötelességük lesz bemutatni. Ellen esetben őket keresztszülőkül semmi esetben el ne fogadjuk. Keresztelestől mindig szigorúan megkérdezzük a keresztszülők vallását s a bábáknak szigorúan meghagyjuk, hogy más vallást, vagy polgári házasságban élőt ne hozzanak keresztszülő gyanánt, nehogy kellemetlenség merüljön föl a visszautasításnál. 3. Hasonló szigorúsággal járjunk el a temetések alkalmával, in sede confessionali, a betegek ellátásánál. — Természetesen mindezt cum prudentia pastorali. 4. Stólaszedésnél legyünk engedékenyek, sőt ott, hol szükségesnek látjuk, teljesen engedjük el, nehogy az akadályul szolgáljon a házasság kötésére nézve. — Igaz, hogy sokat veszünk pénzben, de nyerünk lélekben. 5. Társadalmi érintkezésben vagy adandó alkalommal a hivatalban is röviden hivatkozunk az egyház parancsaira, a büntetésekre, melyek a parancsok megkerülése következtében a híveket érik. 6. Az új renddel fölmerülnek némely kérdések, melyeknek megoldása szükséges az egyöntetű eljárás végett. Ezek a követ-

kezők: Főmrül a kérdés, hogyan kell anyakönyvelni azon újszülötteket, kik vagy pusztán polgári, vagy oly vegyes keresztény házasságból származnak, melyeknél a kath. fél lelkészénél nem jelentkezett, de a protestans templomban a házasság megildatott? Miután az egyház tanítása szerint egyik esetben sem tekintendő a házasság érvényesnek, az ily gyermekek törvényteleneknek anyakönyvelendők. Hogy a jegyzetrovatban beirandó-e az a körülmény, hogy a gyermek polgárjogilag törvényes, annak eldöntését a ft. egyházmegyei hatóságtól várhatjuk. 3. A zsidó vegyes házasságból származó gyermekek törvénytelenek. Hogy pedig az anyakönyvvezetés e tekintetben pontos legyen, az általunk eddig is kiadott házassági bizonylatot minden esetben szigoruan követeljük s amíg a szülők ezt elő nem mutatják, a gyermeket törvényesnek be ne jegyezzük.

Hibaigazítás. A mult (51.) számba Kund cikelyébe két sajtó hiba esuzott be, melyet ezennel kiigazitunk 1) 598 lap 2 bekezdés: a gyámodai nyugdíjak összege — nem tizenkét (12), hanem 17 ezer. 2) 598 lap 5 bekezdés: nem vagyon készen tartás, hanem kimutatás.

Az abauj-szántói evang. egyház teljesen hasznavehetetlen régi orgonája helyett újat csináltatott Klein Vilmos német orgonaművésszel, melyet advent 3-dik vasárnapján szenteltek föl az egyházhivek s a szomszéd tállyai egyház előljáróinak jelenlétében. A teljesen megfelelő esinos kis orgona 250 ftba került — melyre a hivek 181 ftot, a helybeli esizmadiatársulat ev. „szent czélpénztára” pedig 175 ftot adtak.

A Drina által teljesen elpusztult Franz-Jozseffeldi evang. község nyomorgó lakosainak javára eszközölt gyűjtésem I-ső kimutatása december 8-áról. Szabadka: Korossy Emil ev. lelkész gyűjtése 4 frt. Összesen 4 frt. Szeghegy: Politikai község 100 frt. Evang. egyházközség 100 frt. Engisch Frigyes lelkész 5 frt. Ev. népiskola növendékei 11 frt 06 kr. Szeghegyi népegyesület 10 frt. Összesen 526 frt 06 kr. Szent-Tamás: Fülöp Jakab az ottani kevés evangélikusok közötti gyűjtése 26 frt 70 kr. Összesen 26 frt 70 kr. Béska: A ref. egyházközség tagjai. Gyűjtő Spaniel Nándor tanító 16 frt 15 kr. Összesen 16 frt 15 krt. Uj-Banoveze, Uj-pázna mellett: Az evang. leányegyház hivei adakozása. Gyűjtő Takundiny Mihály tanító és levita 58 frt 94 kr. Takundiny Mihály tanító és levita 50 kr. Összesen 59 frt 44 kr. Bajnok: Schäfer Samu 1 frt. Összesen 1 frt. Uj-Pázna: Politikai község 500 frt. Egyháztagnok közötti gyűjtés 491 frt 17 kr. Kruttschmidt Antal lelkész 10 frt. Eitner Károly tanító 1 frt. Összesen 1002 frt 17 kr. Baja: Taubinder Rezső ev. lelkész gyűjtése 6 frt 90 kr. Összesen 6 frt 90 kr. Kuczura: Stúr Dániel ev. lelkész gyűjtése 55 frt 56 kr. Összesen 55 frt 56 kr. Szepes-

Igló: Thern László ev. lelkész 1 frt 50 kr. Összesen 1 frt 50 kr. Uj-Soove: A politikai községi előljáróság gyűjtése, beküldő Hartmann János jegyző 81 frt 60 kr. Petri Károly alesperes 5 frt. Összesen 86 frt 60 kr. Torzsa: Famler Adolf ev. lelkész 10 frt. Famler Adolf ev. lelkész gyűjtése 20 frt 10 kr. Összesen 30 frt 10 kr. Uj-Verbász: Selmeberger János ev. lelkész 5 frt. Kármán József ref. lelkész 5 frt. Kovalszky Lajos gymnasiumi igazgató 4 frt, „Verbász és Vidéke” gyűjtése 7 frt. Telecske gyűjtése 6 frt 08 kr. Az ág. h. és a ref. h. evangeli egyházközség közös gyűjtése az iskolás gyermekek gyűjtésével kitesz 258 frt 28 krt. Gyűjtők: Lakner Fülöp, Csepesányi Béla, Tóth Endre, Sauer Frigyes, Schmidt János ág. h. ev. tanítók. Künsele Miksa ref. káplán, Stock Henrik, Klausz Henrik, Schmidt Henrik ref. tanítók. Összesen 285 frt 36 kr. Deczember hó 8-ig begyűlt összesen 1801 frt 54 kr. Isten áldja az adományokat és adakozókat, az Ő végetlen kegyelme legyen szerencsétlen hitsorsosainkkal. Uj-Pázna, 1896. deczember hó 8-án. Kruttschmidt Antal ev. lelkész.

A „Theologusok Otthonára” adakoztak: (Folytatás.) Glück Frigyes Pannónia szállodatulajd. Bpest 10 frt, Gartner Gy. Post-Officiál Nürnberg 1 frt. Gerlach Rechtsanvalt Dresden 6 frt, Horváth Ferencz vaskeresk. Bpest gyűjt. 5 frt, báró Harkányi Frigyes Bpest 5 frt, Herbst Fr. Hofordiger Augsburg 2.64, Hevesmegye pénztára (Eger) 4.26, Hegedüs József jószágigazg. Bpest gyűjt. 2.50, Hungária műtrágyagyár Bpest 5 frt, Harkai Mór kávé a koronához Bpest 5 frt. Heinzelmann Alfréd (Licze-Gömör) 5 frt, Hoffmann J. Zsigm. Szabadka 1 frt, Jászberényi póstahiv. 3.30, Jász-Kiskun-Szolnok alisp. gyűjt. 30.82, Inkei Gizella, „Otthona” kávéház Bpest 6 frt, Kiss István műépítész Bpest 2 frt, Károlyi György Bpest 5 frt, Kottler Ottó bulkeszi ev. lelkész 10 frt, Kühne H. Dresden 1.77, Kies L. Augsburg 1.66, Klingler Emil Hofráth Stuttgart 1.7ü, gróf Keglevich István promontori szeszgyára 10 frt, Kassa-oderbergi vasut főpénzt. 10.20, Dr. Keler Zoltán Bpest 18 frt, Dr. Krocker Leipzig 6 frt, Kohn Emil Hamburg 12 frt, Komáromy Károly Bpest 2 frt, Kolozsvármegyei alisp. hiv. 1,20, Kirchweger M. Hannover 1.76, Keresztes Károly Bpest 7 frt, Krauhsold (Nürnberg) 11.78, Ev. Jungfrauen verein Kronenburg-Strassburg 2.94, Klisling Rudolf e Sohn csillárgyár Bpest 1 frt, Dr. Lessing Herrenthierbachi lelkész gyűjt. (Württemberg) 4.13, Lobmayer M. K. Bpest 5 frt. Leininger Mihály aligazg. Bpest 3.65, Lohmann Elise (Nürnberg) 11.19, Liptóvármegyei alispáni pénzt. 8 frt, Magdeburger Oberpräsid. (Cassel) 2.95, Mautheer Ödön Bpest 5 frt, Mosonymegyei alispán gyűjt. Gálos község 21.80, Magdeburghól N. N. 59 kr., Magy. orsz. közp. takp. Bpest 50 frt,

KÜLFÖLD.

Molnár Viktor oszt. tanácsos Bpest 2 frt, Messner Karl (Erfurt) 2.95, Marienwerder Reg. Präs, Dr. Horn (Westpreussen) 10.42, Marschalkó Emilia Bpest 1 frt, Mayer Károly Bpest 12.60, Möbus A. Magdeburg 1.18, Magdeburger bureau d. prov. Steuer Direction 9.25, Dr. Nagy Dezső Bpest 5 frt, Orsz. gépész-egyesület Bpest 2 frt, Riedinger L. A. Augsburg 177, Reizenberger szebenmegyei alisp. gyűjt. 16.16, Dr. Roeholl Militäroberpfarrer Hannover 1.77, Reichenbach Oszkár Dresden 10 frt, Silbermann F. B. Augsburg 1.77, Szilágyosomyói polgárm. gyűjt. 5.05, Schwarz Lajos Bpest 5 frt, Székelyés Káldor Bpest 1 frt, Szabó József szabadkai kötőszergváros 2 frt, Dr. Sturm Paul dresdeni ev. lelkes gyűjt. 45 frt, Sándor Ágoston Máramarosszigetről gyűjt. 3.95, Spisszák Károly ev. tanító Győrén (Báranya) 79 kr., Dr. Szohner Lajos Bpest 1 frt, Szatmári tímártársulat 10 frt, Szatmármegyei főispán gyűjt. 12.45, Szabolesmegyei takp. egylet 15 frt, Szentes város 6.05, Stötzer Schuldirektor Dresden 7.07, Schirmer Fr. Wilhelm Stadtmissionär Hamburg 3.53, Szász János es. és k. 19. század egészségügyi oszt. Bpest 3 frt, Schneider D. művirágkeresk. Bpest 2.05, Seydi Ernat junior Dresden 5.59, Szabadkai keresk. iparbank 50 frt, Schweszter Anna Amalie Hannover 1.18, Szilágymegyei alisp. gyűjt. 1.17, Sztraka Ernő mérnök B.-Csaba 5 frt, özv. Titsch Gyuláné Bpest gyűjt. 9.50, Tuschek F. K. Bpest 10 frt, Tolnamegyei főszolgabíró gyűjt. 95 kr., Ungmegye pénztára 2 frt, Wunsch Bobert Bpest 5 frt, Weisse Curt Bpest gyűjt. 24.20, Wagner Keresztély és neje Ó-Kanizsa 2 frt, Vogel Emil Leih-Kasse d. St. Zürich 9.55, Wehmann Eisenbahn Director Breslau 2.94, Dr. Zsigmond Jenő Bpest 1 frt. — Midőn missiom nevében hálás köszönetet mondok a kegyes adakozóknak, kérem egyúttal a még kint levő gyűjtő ivék szives beküldését alulírott-hoz elszámolás végett. Kelt Szabadkán, 1896. Korossy Emil ev. missioi lelkes.

Lelkesekül megválasztattak a dunántúli egyházkerületben: Eősze Zsigmond pápai segédlelkész Tolna-Némedibe, Kurz Sámuel f. nánai segédlelkész Mucsfára, Tompa Mihály győri segédlelkész Hegyes-Kis-Somlóra. Segédlelkészül Győrre meghivatott Szalay János várpalotai segédlelkész. A községi takarékpénztár a dunántúli evang. egyházkerületi leánynevelő-intézet részére 2000 frtos alapítványt tett.

Pákh Károly iglói ev. főgymnasiunai tanárnak, ki pár hét előtt ünnepelte tanárságának 40 éves emlékét, a király az arany érdemkeresztet adományozta.

A „duchoborok felekezete Oroszországban.” A nazarénus rajongásnak és a socialistikus közönyöségnek egy csodálatos vegyüléke, a melyről röviden meg akarunk emlékezni. — Nem tévesztendő össze ez a felekezet a „duchaborok” felekezetével, a mely a vallásos rajongástól eltekintve sok tekintetben különbözik a fentiektől. A felekezet Kaukaszban van leginkább elterjedve s keletkezése a 18 század elejére tehető, a mikor is egy rajongó porosz altiszt kezdte az embereket a maga nézeteire oktatni. Tanítása szerint az Isten minden egyes ember lelkében lakik és az ember belső világát kormányozza. — Ezt a tant egy Kolesnikov nevezetű ember karolta fel s tag körben terjesztette. — Ennél még tovább ment Poborichin, a ki a secta alapítójának és fejének tartotta magát. Az atya Isten szerinte az emlékezet, a fiú az értelem, a szent lélek az akarat: ebben a háromban nyilatkoztatta ki magát az Isten, még pedig a büntelen ember: Krisztus személyében. Azóta a Krisztus isteni ereje egyik emberről a másikra származik át ezt az erőt érezte magában Poborichin is s magát Krisztusnak nyilatkoztatta ki. — Maga mellé választott 12 apostolt, 12 arkangyalt és 12 halálangyalt, s hogy az emberek neki ellent ne mondhassanak, hivei köréből minden könyvet — még a bibliát is — kitiltott, sőt eltiltotta hiveit még az írás és olvasás tanulásától, s a mennyiben az emlékezet azaz az atya Isten elegendő arra, hogy a tan hagyományképpen fennmaradhasson. Ennek következtében természetesen a vallásos eszmék zürzavara mindjobban növekedett s oly nézetek keletkeztek közöttük, a melyek az atheisimushoz igen közel állanak. A szent cselekményeket külsőségeknek tekintik; az imádság és az isteni tisztelet haszontalanságok s azért feleslegesek, hasonlóképen felesleges a szentírás is, mert az Isten emberi formát vett magára s folyton az emberek között lakik; rendszeres hittanaik nincsenek; a házasság szabadon szerelem alapján köttetik meg az egyház hozzájárulása nélkül; a holtakat bármely helyen eltemethetik imádság és áldás nélkül; hitőknek keletkezését még Nabukodonozor idejére teszik. Tovább fejlesztője és szervezője e rajongó felekezetnek egy Kapustin nevezetű testőr tizedes. — Ez azt tanította, hogy a midőn Isten először lett emberré, a legistább ember — a Krisztus testét választotta magának lakhelyül, azóta folyton az emberek között lakik, még pedig kiválaszt magának egyes kiváló családokat, a melyekben azután apáról fiúra száll, Kapustin természetesen kinyilatkoztatta azt is, hogy az Isten most ő benne lakik s az ő családjában marad s azért hivei részéről imádás és térdhajtással tiszteltetett. — Az orosz kormány a felekezetet eleinte kegyetlenül üldözte, a mi a felekezetnek nem kis hasznára volt, mert

hívei napról-napra szaporodtak, midőn azonban I. Sándor csár a szakadárók üldözését megtiltotta, akkor a duchoborok felekezete is hanyatlásnak indult. Kapusztin ugyanis fiával és unokájával az angyalok és apostostolok segítségével elkezdte a közös vagyont prédálni, a hívek felett zsarnokoskodni, a minek következtében lázadás ütött ki a hívők táborában, a melyet csak a legnagyobb kegyetlenségek által lehetett elfojtani. A kegyetlenkedések a büntető bíróság fülébe is eljutottak, a mely azután az apostolokat és angyalokat példásan megbüntette. 1841-ben a duchoborok Trans-kaukaziába költöztek. Itt a hívek kormányzására három tagból álló igazgató tanács választott, melynek feje Kapusztin unokája Ilarion lett. Ilarion halála után fia Péter vette át a kormányzást, a mely halála után özvegyének kezébe került. Itt kezdődik a duchoborok veszedelme! Mert a mit az üldözés és a zsarnokság nem volt képes keresztül vinni, t. i. hogy őket megsemmisítse: azt megtette a viszálykodás és egyenetlenség. Péter özvegyének halála után ugyanis a duchoborok felekezete két-két táborra oszlott s külön-külön Krisztust választott magának s a fejetlenségnek az lett a következménye, hogy a kormány megsokalta alattvalóinak zsarolását és nyugtalanítását, a választott „Krisztusokat” elfogatta és Szibériába száműzte 1895-ben. Azóta a duchoborok felekezete folyton gyengül s egyptár évtized alatt valószínűleg ki is pusztul. — A felekezett híveinek összes száma ma már körülbelül csak 8—10,000.

A r. k. lelkészek kongruája külföldön következőleg van szabályozva: Ausztriában a kongrua összege az egyes országok szerint külön van megállapítva. Bécsben a kongrua 1800 frt, a segédlelkészeké 500 frt; ennek vidékén a rendszeresített káplánokkal bíró lelkészeké 1200 frt, a többieké 1000 frt; a városokban és fürdőhelyeken 1000 forint; a káplánoké 400 frt; egyébként az egyes országok fővárosaiban 1200—1000 frt, a a többi városokban 800—700 frt, falukon 600—450 frt közt váltakozik; a legkisebb segédlelkési kongrua pedig 250 forint Badenben a kongrua az 1882-ik évi május 15-iki törvénnyel szabályoztatván, ott az eddigi 1200 márkán aluli kongrua fölemeltetett 1600 márkára; az 1200-on fölüli, de 1800-ra nem rugó felemeltetett 1800-ra; az 1800-on fölüli, de 2200-ra föl nem menő 2200 márkára, de a stóla és egyéb mellékes jövedelmek számításba nem vétettek. A káplántartásra 800 márka számíttatik. Bajorországban az 1872. május 2-ik rendelettel a plébánosok illetménye 900 frtra emeltetett a korábbi 700 frt helyett. Poroszországban 1872-ig a szekularizált javakon a kongrua 400 tallér = 600 frt, a káplánoké 220 tallér = 300 frt és 3 öl fa. Elzászban az I. oszt. plébánosok kapnak 2250—2400 frankot = 900—960 frt; a II. oszt. plébánosok

1800—1950 frankot = 720—780 frt; az úgynevezett succursal-plébánosok (adminisztrátorok) 1350—1950 frankot = 540—780 frt, végre a káplánok vagy mint Németországban nevezik, vicariusok 600 frankot = 240 frt.

Zsidók megkeresztelkedése. Németországban a zsidók egyre nagyobb számmal térnek át a keresztyénségre. 1872-től 1879-ig évenként átlag 66 zsidó vette fel a keresztyénséget, 1880-ban már 120, 1888-ban már 348, a múlt évben pedig 500-nál több. Az áttértek legnagyobb része berlini s a pénz-arisztokraták és tudósok soraiból kerül ki. Ez utóbbiak közül is leginkább a jogászok és nyelvészek térnek át; áttérésük indító oka csaknem mindig az államszolgálat elnyerhetése.

IRODALOM.

A „Fővárosi Lapok” új tulajdonosa. A legrégebb magyar lapnál a 33-éves „Fővárosi Lapok”-nál örvendetes változás állott be: a lap tulajdonjogát egy részvénytársaságtól maga az eddigi felelős szerkesztő Porzolt Kálmán vette át, a lapot maga a szerkesztőség adja ki, melynek kebelében az ország legtekintélyesebb írói vannak. A „Fővárosi Lapok” már három irodalmi generációt nevelt föl s így már régebben irodalomtörténeti fontosságra emelkedett; két éve pedig a politikai iránynak, a sovíniszta magyar kultúrpolitikának szerzett diadalt. Az összes politikai pártoktól független nyílt, őszinte és szókimondó organuma ez maguknak a független íróknak, kikhez a többi lapok szerkesztőségeiből is számos olyan író csatlakozik, ki szabad véleményét nem irhatja meg a saját lapjában s ezért a minden irányban független „Fővárosi Lapok”-ban nyilatkozik. Igazi naturalista ujság, melyből az unalmas, nagyképű politika ki van zárva s a legszárazabb politikai eseményt is tetszetős szépirodalmi formában dolgozzák föl. Vezércikkeket Beksics Gusztáv, Eötvös Károly, Hegedüs Sándor, Szathmáry György, Porzolt Kálmán, Balogh Pál, Lipcsey Ádám, Kozma Andor, Ligetközi Iván, Szokolay Kornél stb. irtak bele. Tárzarovatában Jókai Mór, Ágai Adolf, (Porzó), Vértessy Arnold, Tolnay Lajos, Vadnay Károly, Jakab Ödön, Szabóné Nögáll Janka, Gyarmathy Zsigáné, Gabányi Árpád, Endrődy Sándor, Bartók Lajos, Abonyi Árpád, Dalmady Győző, Kazár Emil, Lauka Gusztáv, Makai Emil, Radó Antal, Adorján Sándor, Pósa Lajos, Szabó Endre, Szász Károly, Szaboleska Mihály, Szana Tamás, Szépfaludy Ö. Ferencz, Sziklay János, Torkos László, Tömörkény István, Vértessy Gyula, Zichy Géza gróf stb. neveivel találkozunk. A lap kulturpolitikai hivatá-

sának megfelelően tényleges kulturális munkát is végez: a „Fővárosi Lapok“ szerkesztősége az ország különböző vidékein jótékony kulturális cselekvésekre teljesen díjtalanul felolvasásokat és hangversenyeket rendez; a budapesti Nemzeti Színház számára ezer koronás pályadíjat tűzött ki társadalmi színműre s a pályázat eldöntése után az előfizetők a jutalmazott drámát díjtalanul fogják megkapni. Hasonlóképp díjtalanul kapják az előfizetők a Fővárosi Lapok Almanachját, mely díszesen illusztrált vaskos kötet lesz szépirodalmi dolgozatokkal. Egyetlen lap a Fővárosi Lapok, mely hetenként időszerű illusztrációkat is közöl s ezenfelül az előfizetők kedvezményes áron kapják a legrégibb magyar divatlapot, a „Magyar Bazár“-t. Fel kell még említenünk, hogy a „Fővárosi Lapok“ az egyetlen újság, mely most ujonnan berendezett nyomdájából francia rendszerű betűkkel, tisztán nyomva, finom fehér papíron jelenik meg, s a melynek nemesak politikája becsületes és a tónusa tisztességes, hanem a külső megjelenése is az előkelő szalonokba való.

Magyar állam. „A néppárt feliratában nincs bent a „revizio“, nem mer állást foglalni a kath. autonómia és a kongrua kérdésében, ellenben elég ügyetlen arra, hogy örömmel üdvözölje a tanár és tanítóképzés államosságát. Nos hát, ha ily bátor és ily határozott katolikus politikája van a néppártnak, akkor igazán sajnálnunk kell azokat a szegény elámitott választókat, kik e pártra azért szavaztak, hogy általuk védjék hitüket, egyházuk jogait, szabadságait. Mert azzal az üres szóval, hogy „a katolikus egyház sérelmeinek orvoslását“ reménylik, semmit nem mondtak, abból a király sem érthet semmit, hiszen még e sérelmek felsorolására sem volt a néppártnak bátorsága. Kapesolatosan a felirattal, két hivatalos kijelentést is tett a néppárt, azt, hogy ők a 67-es alapon állanak és hogy ők „nem ismernek különbséget vallás, faj és nemzetiség tekintetében.“ Ami azt illeti, hogy a vallásban nem ismernek különbséget, hát az valóban felháborító attól a párttól, mely mindenütt a kath. papsággal kezdte akcióját és ahol győzött, a győzelmét csak ezeknek és híveiknek köszönhette. Ha a faji különbségeket sem akarja ismerni, az nagyon szép, de ha nekik a zsidófaj és zsidóvallás egyenlő jó a magyar fajjal s a katolikus vallással, lett volna bátorságuk ezt a választások előtt is kimondani. De antiszemitáskodni a kerületekben és filozemításkodni a parlamentben, megtagadni nemesak a katolicizmust, de még a közös kereszténységet is. kihasználni a nemzetiségeket s aztán el nem ismerni őket, ez valóban ügyes taktika, de nem erkölcsös. „Jól mondja!

Sárospataki lapok. „A lelkészek tudományos továbbképzéséről“ mond el sok keserű igazságot. A szegénységen talán segít a kormány, de van másik szükséges dolog is a lelkészek helyzetének javítá-

sánál: a lelkészek alapos, tudományos és gyakorlati képzettsége, szellemi gazdagsága, lelki javakban való bővelkedése. Ebben is nagy a hiány, a pótolni való. Sok lelkész megáll az önképzésben, mihelyt állást kap, s nemhogy előbbre vinné az irodalmat, de még csak egyházi lapot sem járat. A tanárok most sokkal nagyobb számban működnek a tudományos irodalomban, mint a lelkészek, régebben megfordítva volt. Tanulmányozniok kellene most is a lelkészeknek folytonosan. „Egykori tanáraik mindenkor készséggel fognak rendelkezésökre állani, hogy tanácsot, útbaigazítást adjanak nekik tanulmányaikra nézve, megjelöljék a szükséges forrásokat, a követendő irányt; esetleg meg is bírálják műveiket. Ha valami kérdésben közös tájékozást óhajtanának, kérjék fel az illető szaktanárt, hogy menjen el lelkészi értekezletökre s tartson arról a kérdésről előadást. Ezt se fogják megtagadni. Mily érdekes lenne, hogy egy és ugyanazon kérdésről a tanár elméleti, valamelyik pap gyakorlati szempontból tartana előadást. . . . De e végre a lelkészi értekezleteket rendszeresekké és kötelezőkké kellene tenni.“

Magyar Állam a következőleg formulazza a katolikusoknak követeléseit: „A mi viszonyban a kormány és a korona állanak a felekezetekhez, azt a jogkört mi is megkívánjuk. Igaz ugyan, hogy a koronában mi legfőbb patrónusunkat tiszteljük, de ez a viszony a királyt személyében illeti meg, nem pedig, mint az állam fejét. Ezért nincs is joga a kormánynak a katolikus autonómiát, a kongruarendezést a trónbeszédbe foglaltatni s ekként a katolikus egyházat a parlament alá erőltetni. Mi igenis függetlenek voltunk és vagyunk az országgyűléstől, a mint az nem bírálta fölül a protestáns autonómia szabályait, a mint nem avatkozik bele a protestáns lelkészek fizetés-rendezésébe, úgy nincs joga velünk sem parancsolni.“ Csakhogy a katolikusnál fizet ám az állam; a ki pedig fizet, az parancsol.

Debreczeni prof. lap. A magyarázatos bibliáról azt írja, hogy az nagyon kívánatos ugyan, de nehéz vállalkozás, mert a mennyiben szakszerű, tudományos magyarázó lenne, nem lenne „családi biblia“, nehéz a költségek miatt is. „Czélyszerűbb lesz egészen szűkebb körű szerkesztő bizottságot alakítani azon valóban szakavatott — ez idő szerint gyér számú — lekipásztorokból és theol. professorokból, akik hivatásszerűen és sikeresen foglalkoztak már idáig is a biblia eredeti szövegének tanulmányozásával, illetőleg tanításával és irodalmi művelésével; a kik tapasztalat szerint kifogástalanul tudnak magyarul írni; a kik a gyülekezeti tagok ájtatossági szükségletét, valamint a theol. tudomány mai fejlettsége állását egyaránt jól ismerik, a kik minden más teendőktől menten, teljes idejüket ennek a munkának szentelhetik leg-
alább pár esztendeig.“

Protestáns egyházi és iskolai lap. A párbérrendszer reformja gyanánt ezt az eljárást ajánlja: „Ha az állam bennünket segíyezni akar és ez a segíyezés a valódi célját, a lelkészi fizetések biztosítását bizonyos összegig 600, illetve 800 frtig el akarja érni: akkor ennek úgy kellene lenni, hogy a mely lelkésznek a fizetése papíron megéri a minimum 600 vagy 800 frtot, az valóban meg is legyen. Ez pedig a párbérfizetés-rendszerben úgy lehet meg bizonyosan, ha p. o. én a 180 frt fizetshátralékom kimutatását valamely egyházhatósági hivatalnak beadom, az a kimutatott hátralékösszeget nekem az állam által adandó segíyezési alaphól készpénzzel kifizeti; az adó-saimmal pedig ő bánják, ezektől ő szedesse a hátralékokat úgy, a hogy jónak látja a segíyezési alap kasszája részére, az én veszteségem nélkül. A lelkészeket és presbyteriumokat felelősség terhe alatt lehetne kötelezni arra, hogy a lelkészi fizetés-hátralékokat minden évben záros határidő alatt beadni tartoznak. Az egyházmegyék szervezetében lehetne valamely hivatalközeg, a ki a segíyezést közvetitené, ugyanennek lenne teendője az évenkinti hátralékkimutatásokat bekövetelni, valamint azokat az államközegekkel is végrehajtatni.“ Nincs más mód az igazi gyógyításra nézetünk szerint, mint felretéve minden foltozás javaslatot: a törvényhozástól nyomatékosan követelni az 1848. XX. szellemének megfelelő intézkedést; egyházi gyűléseink folytonosan követeljék ezt fölterjesztésekben, egyházi nagyjaink pedig a törvényhozásban sürgessék ezt — de komolyan!

Evang. egyházi szemle. A belmissióról írván, kijelenti: „Hó óhajunk, hogy confessionk álláspontján, egyházunk tanáival és nézetével megegyezőleg létesüljenek hazánkban a belmissió intézményei. A belmissió hivatása a keresztyén egyletek létesítése és vezetése. . . . Mily sok üdvös, magasztos intézmény nem valósulhat meg nálunk az egyházunkban dúló szerencsétlen belharcz miatt és a „semmiféle“ theologia uralkodása folytán. Mily felette kívánatos, hogy az egyházszerető positiv elemek egyesüljenek, hogy a politika kizárassék és az evang. uralkodjék egyházunkban.“ Helyes beszéd, kár hogy a belföldi evang. tótok nem vették szívükre, s a r. kath. néppárttal szövetkeztek, előbbre tevén nemzetiségi érdekeiket és politikai céljaikat az egyházi érdeknel!

Sárospataki lapok. Felpanaszolja, hogy a hivatalokban nagy ünnepeken és vasárnapon is folyik a hivatalos munka, s lehetetlenné teszi, hogy a hivatalnok is mehessen templomba; továbbá a r. kath. templomokban katonaság, tűzoltóság, hajdúk diszórség gyanánt szerepelnek. Ez ellen fel kellene szállalni a felső egyházi hatóságoknak. A konventől megvárná az is, hogy a ref. papságnak az ezredévi kiállításra való feljutását megkönnyitse.

Az államot követhette volna a jó példában a ref. egyház is. Zivataros multjának legnemesebb alakjait szintén megrajzoltathatta volna és sokszorosíthatná; legkiválóbb intézményeinek képeit összegyűjthette volna és terjeszthetné iskolai emlékjárandék gyanánt.

Debreczeni prof. lap. A hittanhallgatók létszáma apadásának kérdését fejlesztvén, javasolja, hogy a tanulmányt lehető olcsóvá kell tenni, a tanulmányi rendet úgy kell átdoldozni, hogy egyes, egymáshoz közel álló studiumokat a tanításnak intensivebb tétele által esetleg összevonni, egyes tantárgyaknak egyszerre több osztály által is hallgattatásában osztályösszevonásokat létesíteni lehessen; könnyíteni kell a segédlelkészek helyzetén, jobb fizetéssel, szolgálati pragmatikával; biztosítani kell végre a lelkészeknek is jobb fizetést.

ÜZENETEK.

W. V. Mutatványul küldtem. Bizony jó lenne a felügyelőket legalább ilyen pártolásra megnyerni. Honnan ismerje a szegény lelkész, tanító, gondnok az egyház ügyeit, a fölvetődött terveket, ha nem is olvashat egyházi lapot? Igazán szégyen, hogy a sok felügyelő közül csak 30 járátja a lapot, a szegény lelkészek pedig a kis fizetésből is tudnak arra valót maguktól megvonni. Pedig „egyenlő joggal és felelősséggel“ kormányozzák az egyházat! De — nem egyenlő ügyszeretettel és gondnal! Arról a bizonyos választásról s az állítólag elkövetett vesztegetésről még nem kaptam tudósítást. A vesztegetést nem szabad tűrni, az mindnyájunk erkölcsi tekintélyét eltemeti! Annak nem szabad irgalmazni! — **M. N.** Csak a következők fizettek elő a mult évben: dr. Schreiner K., Sopron, Kéler Napoleon, Budapest, Bodó Lipót, N.-Szelezsény, Beniczky Árpád, Lázi, dr. Zsi linszky Endre, B. Csaba, dr. Haviár Gyula, Szarvas, Kalenda János, Nagyszombat, Radó Kálmán, Budapest, Busbak Ádám, Losoncz, dr. Meskó László, Nyiregyháza, Bolla Mihály, Budapest, Szontágh Pál, Horpács, dr. Ajkay Béla, Kisfalud, Fabiny Theofil, Budapest, Okolicsányi Gyula, Budapest, br. Prónay Dezső, Budapest, Ihász Lajos, Hathalom, Bánó József, Budapest, Haviár Dániel, Szarvas, Kubinyi Géza, Budapest, dr. Laurovics János, Nagylak, Rohonyi Gyula, Ujvidék, Kovácsik Samu, Léva, gr. Degenfeld Lajos, Szirák, Sántha Zsigmond, Losoncz, Gömbös Géza, Sárvár, dr. Matuska Péter, Budapest, Mikolay Mihály, Szarvas, dr. Bikádi Antal, Orosháza, Králík Lajos, Budapest. A többit — megnyerhetnök lelkészeik, ha ugyan

Orosházán, nyomtatott Veres Lajos gyorssajtóján.